

Efectes a Canals del terratrèmol de 1748 > FRANCESC TORMO

El passat dia 6 d'abril, a Montesa, dins dels actes organitzats per commemorar el 700é Aniversari de la fundació de l'Orde de Montesa, va tindre lloc una interessant conferència titulada "El terratrèmol de 1748", a càrrec del Dr. Jorge Luis Giner Robles, professor de geologia i geoquímica a la Universidad Autónoma de Madrid.

Hi assistirem amb altres veïns i veïnes de Canals que quedarem impactats per la informació donada i ens animarem a investigar les conseqüències per a Canals d'aquell desastre natural.

EL TERRATRÉMOL

Després de contínues i intenses pluges, el 23 de març de 1748, a les 6.30 del matí¹, es va produir el greu sisme, amb epicentre a Estubeny² amb

1 Segons fonts varia l'hora entre les 6.15 i les 6.45 hores.

2 GINER-ROBLES, J.L. et alt. (2014) *2ª Reunión ibérica sobre fallas activas y paleosismología*, Lorca, 2014. "Finalmente, en los últimos años, con las nuevas relocalizaciones del epicentro macrosísmico (Martínez Solares y Mezcua, 2002) mucho más próximas a las

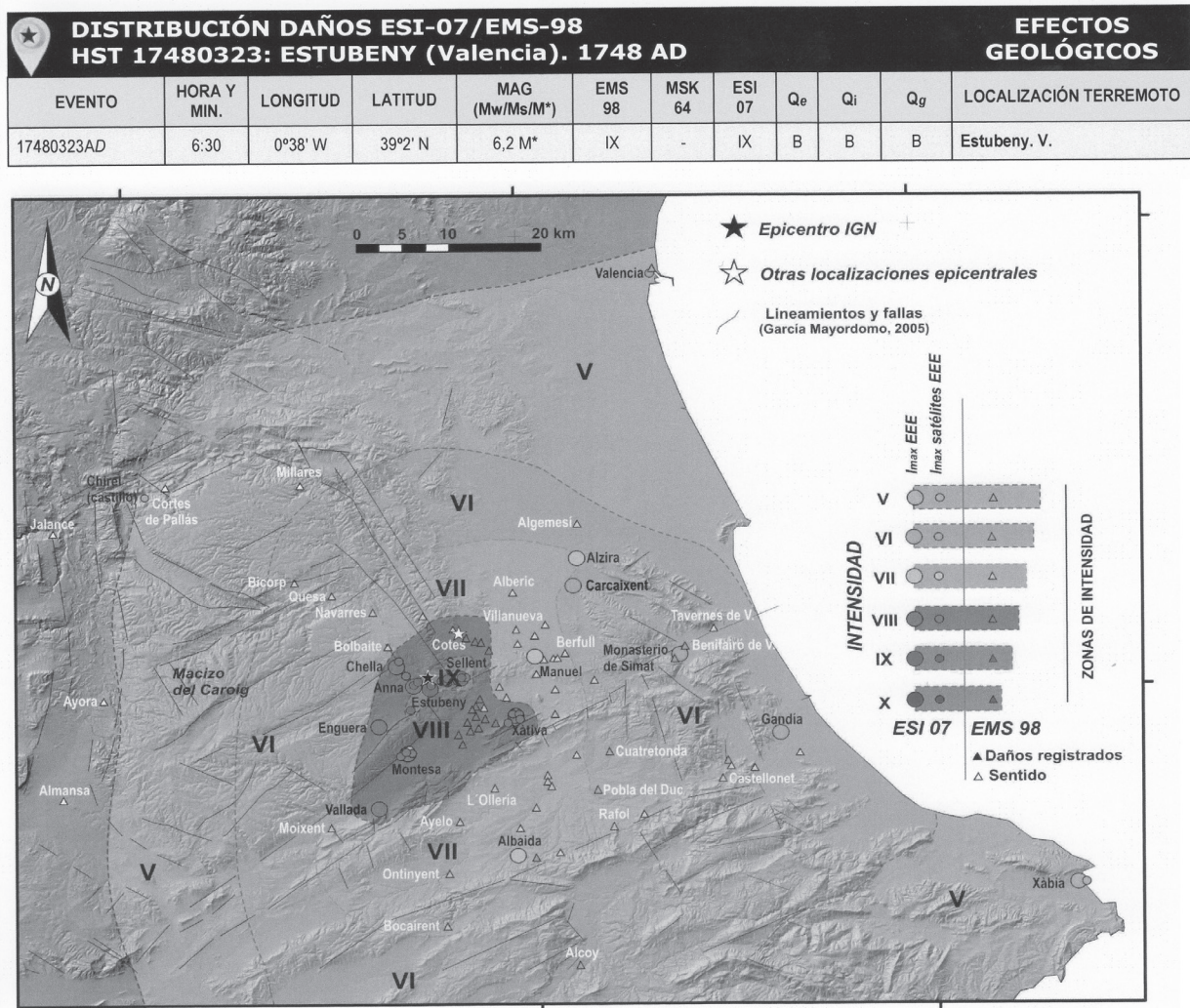

FIGURA 1. DISTRIBUCION DAÑOS.

Montesa i Sellent, amb una intensitat VIII-IX i en Canals VIII³ [el màxim és XII, “Destrucció massiva” segons l’EMS, Escala Macrosísmica Europea]. Per fer-nos una idea de la magnitud del de 1748, al terratrèmol de Lorca (Múrcia) de maig

localidades de intensidad IX EMS situadas al Norte (Estubeny y Sellent), se rebautiza el sismo con el nombre de terremoto de Estubeny”. Veure Figura 1.

3 Dades de FORMACIÓN UAM (Universitat Autònoma de Madrid) ITINERARIOS-TEMA 6, FICHA EVENTO TERREMOTO ESTUBENY DE 1748. Dades donades també pel professor José Luis Giner Robles a la conferència de Montesa citada. (https://formacion.uam.es/pluginfile.php/121505/mod_resource/content/1/Ficha%20evento%20Estubeny%20%281748%29.pdf)

de 2011 la intensitat fou VII en la mateixa escala. Sobre aquest últim la premsa va informar de 9 morts i 324 ferits. Pel que fa a danys materials, posteriorment al sísmes es van haver d’enderrocar 1.164 vivendes i 45 naus industrials greument afectades. Un membre del Col·legi de Geòlegs de Múrcia va manifestar “El terratrèmol d’aquesta vesprada ha alliberat una energia equivalent a més de 200 tones de TNT”.⁴

Al del dia 23 de març van seguir rèpliques els dies 3, 8 i 9 d’abril i el 5 de maig. Ens diu Alberola⁵: “Aquest moviment tel·lúric [el del 23 de març]

4 Periòdic 20 MINUTOS de 11.5.2011.

5 ALBEROLA, *Catástrofe, economía ...* 79.

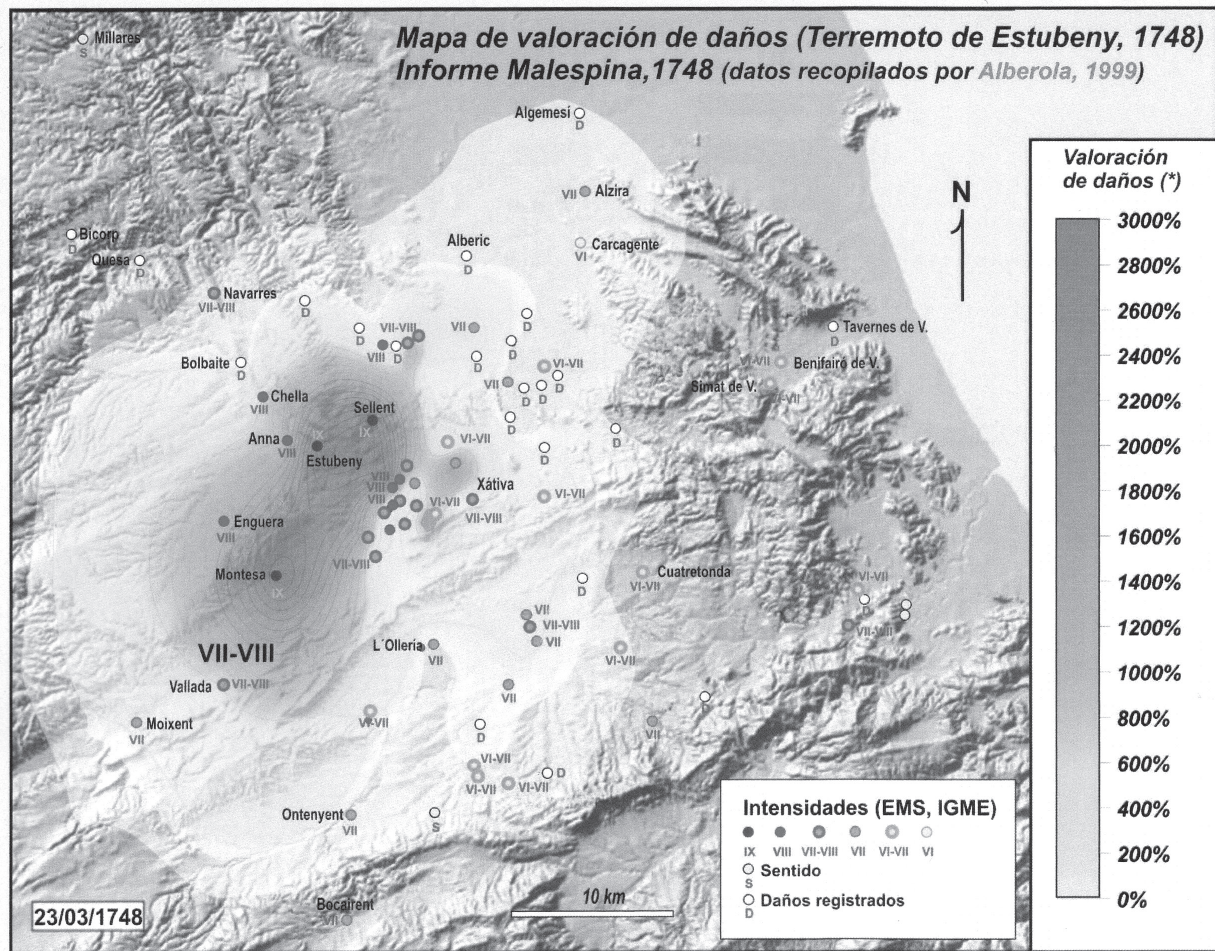

FIGURA 2. MAPA DE VALORACION DE DAÑOS.

no sembla ser més que el preludi d'un rosari de catàstrofes de signe natural que tindrien per escenari, en la segona meitat del segle XVIII, les terres valencianes .....", així com: "La regió, geològicament parlant, és molt inestable perquè la confluència de dues plaques tectòniques garanteix una constant activitat sísmica".

Veure quadre 1.

Veure quadre 2.

EFFECTES A CANALS I A LA COSTERA

Veure quadre 3.

Veure quadre 4.

DANYS I VALORACIONS

Veure quadre 5.

Veure quadre 6.

Veure quadre 7.

Vegem com de reduïdes varen ser les ajudes de l'administració de l'època davant una catàstrofe natural com aquesta on molts afectats van perdre la mateixa casa. En el cas concret de Canals els danys valorats ascendien a 3.525 lliures, un 3,02% del total de les destrosses, i concediren 440 lliures, l'1,33% del total. I, a més, aquestes "ajudes" consistiren en una exempció d'impostos a pagar pels afectats.

Les conseqüències van estar inventariades i valorades per diferents funcionaris civils i militars.

A la documentació consultada per redactar aquest article ressalten especialment dos documents:

1. El de l'Intendent Don Francisco Driget, Marqués de Malespina, que va visitar les poblacions afectades entre el 4 de maig i 7 de juny de 1748, redactant el conegut com "Informe Malespina (1748)", lliurat al Secretari d'Hisenda, titulat "*Extracto de lo que resulta de los Autos formados en razón de las aberiguaziones que de R.I. Orn. se han executado, de las Ruynas causades por los terremotos acaezidos desde el día 23 de Marzo pasado, con expression del costo que se ha considerado por los expertos podran tener sus reparos y de los acaecimientos singulares que ha habido*". (Reproducció literal).
2. El d'Esteban Félix Carrasco, oficial de l'exèrcit i ajuda de camp del Capità General del Regne de València, autor de l'informe titulat *Relación puntual, circunstanciada de las ruinas y extragos causados por los Terremotos que se sintieron en varias partes del Reyno de Valencia los dias 23 de Marzo y 2 de Abril de 1748. Sacada de las noticias, testimoniadas, remitidas por los Governadores, Corregidores, y Justicias al Excmo. Señor Duque de Caylús, Governador, y Capitán General de este dicho Reyno y el de Murcia*. (Reproducció literal).

De l'obra bàsica i imprescindible d'Armando Alberola Romà, extensament citada i aprofitada, reproduïm també el següent text de les pàgines 109 i 110 relacionat exclusivament amb els danys soferts a Canals:

"A Canals i a Ontinyent els danys ja van ser més importants, veient-se afectades en gran manera els habitatges dels veïns més pobres. Així a Canals, població que contava amb 190 veïns inclosos els eclesiàstics, la reparació de les destrosses s'estima en 4.525 lliures. La veritat és que pràcticament es van veure afectades totes les edificacions: Església parroquial, ermites, hospital, cases d'eclesiàstics, cases de veïns rics i pobres i, fins i tot, la torre annexa al lloc [l'actual Torreta]. Excepció feta l'Església parroquial l'ermita dels Sants de la Pedra, la reparació de la qual va ser estimada, respectivament

RELACION PUNTUAL,

CIRCUNSTANCIADA DE LAS RUINAS, Y EXTRAGOS causados por los Terremotos, que se sintieron en varias partes del Reyno de Valencia, los dias 23. de Marzo, y 2. de Abril de 1748. Sacada de las noticias Testimoniadas, remitidas por los Governadores, Corregidores, y Justicias al Excmo Señor Duque de Caylús, Governador, y Capitan General de este dicho Reyno, y
el de Murcia.

SINTIOSE el primer Terremoto en la Ciudad de Valencia, el dia 23. de Marzo à las seis y tres quartos de la mañana, precediendo un espantoso ruido, ha que siguieron varios sacudimientos, ù temblores en los fuelos, techos, y paredes de los edificios, y casás, con extraordinarios movimientos de los muebles de ellas, pero sin causar la menor ruina, aunque durò cerca de dos minutos, contados del anterior ruido, que le precedió; aunque en esta Capital no hizo mas efecto, que un susto, y conmocion general de los que le advirtieron; no fue así en otras partes del Reyno, pues causò los estragos, y ruinas, que se expresarán por menor, así este, como el del dia 2. de Abril, que son los unicos que distintamente se han percibido en Valencia; aunque vanamente añadan otros, los que pertenecidos del temor, y del susto, se han figurado por Terremotos, los ruidos, y movimientos del ayre de Poniente, que ha reynado estos dias, con demasiada violencia; demás de ser evidente, que el esfuerzo, ò sacudimiento, con que el fuego subterráneo,

en 1.700 i 1.400 lliures, la major inversió calia realitzar-la a les cases dels pobres en ascendir a 880 lliures les despeses de reconstrucció. Fidel a les directrius establides, l'intendent va determinar que "sota les regles de sempre", s'ajudara els pobres amb la meitat de les despeses -440 lliures-, quantitat que seria lliurada a compte de les 1.245 lliures que Canals satisfèia d'equivalent tots els anys. Respecte de la parroquial del lloc i de l'ermita dels Sants de la Pedra declarades en ruïna total, Malespina era terminant en afirmar, en el primer cas, que després d'haver sigut traslladat el Santíssim a l'ermita del Calvari ja no urgia reparar l'edifici; respecte de la segona ermita conclouïa que "no era precisa per al públic" i, en conseqüència, també podia esperar."

Nota d'Alberola a peu de pàgina [núm. 49, pàgina 110] "*En el cas de Canals l'informe de la Capitania General sí resulta, a grans trets, coincident amb el de la Intendència en insistir que la parroquial va patir molts danys i xifrar en 154 el nombre de cases assolades i apuntalades.*"

INFORMES DETALLATS SOBRE DANYS PRODUÏTS EN CADA POBLACIÓ, REALITZATS PER ESTEBAN FÉLIX CARRASCO⁶:

Canals. Canales. *Los daños ocasionados por los terremotos en la Iglesia Parroquial de esta Villa están apreciados en 2000 libras, los de la Hermita de los Santos de la Piedra y otra en 1850 libras y los del Hospital en 100 libras. Hay veinte y siete casas arruinadas, las demás, y del Lugar de Torreta su anexo, aunque maltratadas están habitables* (Carrasco, 1748).

A Canals, enderrocada l'ermita dels Sants de la Pedra, el Santíssim que allí hi havia fou instal·lat en l'ermita del Calvari [Situada on hui és la plaça del Calvari].

Aiacor. Aiacor. *La Iglesia y Abadía de este Lugar han quedado arruinadas, se han caído 29 casas y las demás amenazan ruina, los vecinos han abandonado el Lugar* (Carrasco, 1748).

Torre dels Frares, la / Torre de Cerdà. Torre de Cerdà. *En este Lugar hay siete casas, parte de ellas que se han caído y parte apuntaladas y la Iglesia se halla con muchas grietas y muy demolida y el daño se considera con otras hasta el número de doce que igualmente han padecido por valor de 430 lbs* (Relación de lo Sucedido, 1748).

Alcúdia de Crespins, l' Alcúdia de Crespins. *La Iglesia Parroquial de esta Villa amenaza toda ruina, desunidas las paredes con grandes aberturas, la Torre que era un Hermoso edificio se arruinó más de la mitad, sepultando las campanas y la otra mitad queda desunida por los cuatro angulos hasta los cimientos [...] la casa del Señor Conde de Orgaz quedó arruinada en la parte de fábrica Antigua y la moderna existe con sumo peligro; las casas de los vecinos, muchas arruinadas enteramente y otras sentidas, amenazando ruina y los vecinos retirados de la población, perdidos sus haberes y la cosecha de seda, sin más amparo que la asistencia que les suministra el Señor Conde de Orgaz.* (Carrasco, 1748).

6 UDIAS-BUFORN *El terremoto de ...* 39, 45

UNA CATÀSTROFE

El sisme de 1748 fou una autèntica catàstrofe natural per a bona part del territori de l'antic Regne de València, especialment per a la nostra comarca i comarques veïnes com la Vall d'Albaida i la Ribera, fins al sud de la província de València. El cataclisme suposà la mort de 38 persones⁷ (Veure quadre 8).

[A la pàgina 128 del text d'Alberola es diu: "Pocs dies més tard es va produir la defunció d'un frare i un llec a Bèlgida i Canals, localitats a les quals havien sigut traslladats amb la finalitat que es recuperaren de les greus lesions patides" i Alfonso Vila conta⁸ "1748-2-IV..... "Del sobresalt [del terratrèmol] mor a Canals fra José

Pirsà, ferit de gravetat quan dies abans es va esfondrar el Castell de Montesa".

El terratrèmol va suposar una gran commoció en la vida quotidiana dels habitants de l'època que es van trobar, de la nit al matí, en mig d'un greu infortuni que, en molts casos, se'ls va emportar per davant l'habitatge; possiblement l'únic que tenien amb els animals per treballar la terra. El paisatge de les viles resultaria veritablement desolador.

En molts llocs la gent, fugint de l'enderrocament de les cases i d'altres edificis dels nuclis urbans, va pegar a fugir als afores sobrevivint en les construccions que pogueren existir en aquell temps i en molts casos en improvisades barraques. "Es un dolor ver la gente que se queda a dormir en el campo sin atreverse a entrar en las casas", escrivia el marquès de la Romana, governador de Montesa, al Marquès de l'Ensenada tres dies després del sisme.⁹

7 ALBEROLA ROMÁ, ARMANDO (1999) *Catástrofe, economía y acción política en la Valencia del siglo XVIII*. Institució Alfons el Magnànim.

8 VILA MORENO, ALFONSO (2010) *Diccionario enciclopédico de Canals*. Inèdit.

9 ALBEROLA, *Catástrofe, economía ...* 158.

CANALS.

L Os daños ocasionados por los Terremotos en la Iglesia Parroquial de esta Villa, están apreciados en 2000. libr. los de la Hermita de los Santos de la Piedra, y otra, en 11580. lib. y los del Hóspital, en 100. libr. ay veinte y siete casas arruinadas; las demás, y del Lugar de Torreta, su anexo, aunque maltratadas están habitables.

AIACOR.

L A Iglesia, y Abadía de este Lugar han quedado arruinadas; se han caído 29. casas, y las demás amenazan ruina, los vezinos han abandonado el Lugar.

A Canals i Aiacor patírem les intensitats VII-VIII (Nociu - Greument nociu, IGN), mentre que a Montesa i Estubeny foren IX-X (Destructor - Molt destructor, IGN).

Veure quadre 9.

Afortunadament no hi hagué víctimes personals, però sí nombrosos danys materials la valoració dels quals resumim, d'acord amb la documentació trobada citada (Veure quadre 10).

De les dades exposades és evident, doncs, que aquell fou un cataclisme natural molt greu per a molts valencians i valencianes de mitjans del segle XVIII, especialment per als de la nostra comarca i la veïna Canal de Navarrés.

CATÀSTROFE I SENTIMENT POPULAR / RELIGIOSITAT POPULAR.

És molt interessant el capítol que Alberola (pàgines 155 a 173) dedica a aquest tema. La catàstrofe va ser entesa per la religiositat oficial de mitjan segle XVIII com un càstig de l'Altíssim als pecats dels homes i de les dones. El sermons dels capellans contribuïren a acreïxer els sentiments de temor i pànic dels afectats per la desgràcia. Davant aquesta por, els remeis habituals foren processons, exposició d'imatges sagrades, rogatives,

invocació als sants especialitzats en aquests tipus de mals, etc.

Així, a Bolbait atribuïren a Sant Francesc de Paula, titular de la parròquia de la població, els escassos danys patits pel terratrèmol. A Alcoi ho feren a Sant Maure [Sant Mauro], un dels Sants Patrons de la ciutat. I a Canals en 1749 s'instituí la Festa de Gràcia en agraïment per haver-hi finalitzat les sacsejades sísmiques. I el mateix any fou elegit mitjançant insaculació Sant Antoni, com patró contra els terratrèmols.

Afirma Alberola (pàg. 162): “ *En el fons de la qüestió subjau l'existència, des de segles arrere, del que Delumeau qualifica de pessimisme cristià que provoca la transformació del que en la Bíblia s'entén com a 'temor de Déu' en autèntica 'por de Déu'. No hi ha dubte que la interpretació efectuada per les classes populars relativa al fet que els desastres de tipus climàtic o físic calia entendre'ls com a càstigs divins a la seua conducta moral, estava fortament arrelada*”.

En finalitzar la conferència del professor que citàvem al principi, la primera pregunta del públic va ser: *Això pot tornar a passar?*, responent l'acadèmic: *Hi ha un deu per cent de possibilitats que es repetisca el terratrèmol en els pròxims 500 anys.*

> PATRIMONI / HISTÒRIA

En els topònims hem posat en negreta la denominació actual normalitzada i en tipografia rodona la que figura en el document original de l'època o la que usen pels autors de la bibliografia consultada.

Per a saber-ne més recomanem la lectura dels llibres d'Alberola i Udías-Buform amplament citats, així com la documentació i bibliografia que figura a la web del Museu de Montesa, <http://www.museumontesa.com/altres-publicacions/>.

El meu agraïment a Josep Cerdà, Cronista Oficial de Montesa, i a Jorge Luis Giner, professor de la Universidad Autònoma de Madrid, per la generosa col·laboració.

(Footnotes)

- 1 Pareja i PRIMO, LLUIS (1728) CANALS ILUSTRADA. (EDICIÓ FACSIMIL DE 1978).
- 2 Quan parlen de “vecinos” fan referència a *caps de família*.
- 3 Aquesta ajuda va consistir en la minoració que les poblacions afectades anaven a tindre en les seues contribucions per equivalent, tant en 1748 com en anys posteriors (Alberola, 155).
- 4 Fan referència als edificis de l'administració: Ajuntament, Hospital, etc.
- 5 Al text que reproduïm de les pàgines 109 i 110 de l'obra de Alberola figuren 4.525 lliures, pot ser un error. També parla de l'ermita del Sants de la Pedra amb reparacions estimades en un cost de 1.400 lliures, que finalment no es van produir i va quedar enderrocada.

QUADRE 1.

INTENSITATS ESTIMADES PER AL TERRATRÉMOL DE MONTESA [ESTUBENY]
DE 1748¹⁰, SOLS CITEM LES LOCALITATS DE LA COSTERA [SELECCIÓ NOSTRA]

LOCALITAT	BISBAL-CERVELLÓ (1982)	MARTÍNEZ-SOLARES MEZCUA (2002)	UDÍAS-BUFORN (2018)
Canals	-	VII-VIII	VIII
Aiacor (Ayacor)	-	VIII	VIII
Torreta, la [Canals] (Torre de C)	-	-	VI
Alcúdia de Crespins, l' (Alcudia de C.)	IX	VII-VIII	VIII
Xàtiva (Jativa)	VIII	VII-VIII	VIII
Montesa	IX	IX	VIII-IX
Estubeny	X	IX	IX
Sellent	IX	IX	IX
Vallada	VIII	VII-VIII	VIII
Rotglà (Rotla)	-	VII-VIII	VIII
Torrella (Torella)	-	VII-VIII	VIII
Novetlè (Novelé)	VIII	-	VIII
Torrent d'en Fenollet (Torrente de la C.)	-	VIII	VIII
Annahuir (Anahuir)	-	VII-VIII	VII-VIII
Genovés, el (Genovés)	VIII	-	VII
Llanera de Ranes (Llanera)	-	VIII	VII
Sorió (Surio)	-	-	VII
Vallés (Valles)	-	-	VI-VII
Moixent (Mogente)	IX	VII	VI-VII
Llosa de Ranes, la (La Losa)	-	-	VI
Cerdà (Cerdá)	-	VIII	VI
Granja de la Costera, la (La Granja)	-	-	VI

10 UDÍAS, AGUSTÍN; BUFORN, ELISA (2018) [Universidad Complutense de Madrid] *El terremoto de Montesa del 23 de marzo de 1748, a partir de documentos contemporáneos*. Instituto Geográfico Nacional.

> PATRIMONI / HISTÒRIA

QUADRE 2.

INFORMACIÓ MACROSÍSMICA COMPLEMENTÀRIA¹¹, DADES DE CANALS:

Amb aquestes coordenades ens trobem actualment al carrer de la Diputació núm. 11.

Longitud	Latitud	Efecte	Localització Epicentre	Diferents sistemes d'escalas		
				EMS-98	MSK-64	ESI-07
		EMS	NO 8,5 KM	VII-VIII	Sense dades.	VIII (Zona)

QUADRE 3. HABITANTS D'ALGUNES DE LES VILES DE LA COSTERA EN AQUELLA ÈPOCA [SELECCIÓ NOSTRA]:

(1) UDÍAS-BUFORN, *El terremoto de ...* 19.

[Parla de "*habitantes en el siglo XVIII*", no concretament de l'any 1748].

(2) ALBEROLA, *Catástrofe, economía .....* 140-141. Elaboració de l'autor sobre diverses fonts.

LOCALITAT	1 UDÍAS-BUFORN	2-ALBEROLA
Canals (Canales, Udías-Buforn). (Lluís Pareja ¹ , en 1728, parla de 240 vecinos).	1534 habitants	165 vecinos ² , 1735 190 vecinos, 1748 600 vecinos, 1794 1.534 habitants, 1768 1.768 Habitants, 1787
Aiacor (Ayacor, Alberola). (Ayacor, Udías-Buforn).	176 habitants	36 vecinos, 1735 78 vecinos, 1748 60 vecinos, 1794 312 habitants, 1768 325 habitants, 1787
Torre dels Frares, la / Torre de Cerdà, la (Torre dels Frares, Alberola). (Torre de Cerdà) (Torre de los Frares, Canals. Udías-Buforn).	138 habitants	No consta, 1735 29 vecinos, 1748 No consta, 1794 138 habitants, 1768 206 habitants, 1787
Alcudia de Crespins, l' Alcudia Crespins (Alberola). (Alcudia de Crespins, Udías-Buforn).	159 habitants	39 vecinos, 1735 45 vecinos, 1748 80 vecinos, 1794 364 habitants, 1768 440 habitants, 1787

¹¹ Dades de FORMACIÓ UAM (Universitat Autònoma de Madrid) ITINERARIOS-TEMA 6, FICHA EVENTO TERREMOTO ESTUBENY DE 1748. Pàgina 10.

<p>Xàtiva (San Felipe, Alberola). (Xativa, San Felipe, Udías Buforn).</p>	<p>5.794 habitants</p>	<p>1.202 <i>vecinos</i>, 1735 1.500 <i>vecinos</i>, 1748 3.100 <i>vecinos</i>, 1794 10.786 habitants, 1768 12.665 habitants, 1794</p>
<p>Torrent d'en Fenollet (Torrent de la C., Alberola) (Torrent de la Costera, Udías-Buforn).</p>	<p>56 habitants</p>	<p>No consta 18 <i>vecinos</i>, 1748 18 <i>vecinos</i>, 1794 189 habitants, 1768 240 habitants, 1794</p>
<p>Annahuir (Anhuir, Alberola). (Anhuir, Udías-Buforn).</p>	<p>75 habitants</p>	<p>15 <i>vecinos</i>, 1735 15 <i>vecinos</i>, 1748 21 <i>vecinos</i>, 1794 115 habitants, 1768 105 habitants, 1787</p>
<p>Montesa (Udías-Buforn, a la pàgina 29, parla exactament de 770 habitants i 154 cases).</p>	<p>549 habitants</p>	<p>117 <i>vecinos</i>, 1768 154 <i>vecinos</i>, 1748 200 <i>vecinos</i>, 1794 702 habitants, 1768 808 habitants. 1787</p>
<p>Moixent (Mogente, Alberola). (Moxente-Mogente, Udías-Buforn).</p>	<p>543 habitants</p>	<p>270 <i>vecinos</i>, 1768 200 <i>vecinos</i>, 1748 800 <i>vecinos</i>, 1794 2.016 habitants, 1768 1.455 habitants, 1787</p>

> PATRIMONI / HISTÒRIA

QUADRE 4. ALGUNES DE LES POBLACIONS DE LA COSTERA [SELECCIÓ NOSTRA] AFECTADES PEL TERRATRÉMOL DE 1748, AMB EXPRESSIÓ DEL NOMBRE D'HABITANTS I *VECINOS*, CONTRIBUTIÓ PER EQUIVALENT I VALOR DELS DANYS.¹²

Població	Nombre de "vecinos"		Equivalent (Lliures)	Danys (Lliures)	Titular
	Seglars	Eclesiàstics			
Canals	180	10	1.245	3.525	El rei.
Aiacor (Ayacor).	77	1	128	180,5	Vuit titulars.
La Torre dels Frares (Torre dels Frares)	28	1	81	105,5	Don Luis Cerdá.
L'Alcúdia de Crespins (Alcudia Crespins)	41	1	206	3.385	Conde de Sumacárcer.
Xàtiva (San Felipe)	1.400	100	12.784	17.040,50	El rei.
Torrent d'en Fenollet (Torrent de la C.)	17	1	159	4.4.37	Marqués de Boyl.
Annahuir (Anhuir)	15	-	94	315	Don Luis León
Novetlè	23	1	157	1.880	D. Vicente Tallada
Montesa	154	-	970	Ruina total.	El rei.
Moixent (Mogente)	200	?	850	1.057	Marqués de la Romana.
Llanera de Ranes (Llaneras y C.[Carbonell])	40	1	388	2.395	Marqués de Llaneras.

Claus: S = seglars. E = eclesiàstics.

QUADRE 5. EFECTES DEL TERRATRÉMOL DE 1748 SEGONS L'INFORME DE LA CAPITANIA GENERAL DE VALÈNCIA. ¹³ [SELECCIÓ DE POBLACIONS NOSTRA].

Població	A	B	C	D	E	F	G	H
Canals (Casals)	X				X			
Aiacor	X				X			
La Torreta (Torreta)	X							
Xàtiva (San Felipe)	X		X		X			
Annahuir (Annohuir)	X	X			X			
Montesa						X		X

Claus del quadre: A = església/es destruïda/es; B = Casa senyorial destruïda; C = Convent/s destruït/s o en ruïna; E = Part de les cases destruïdes; F = Ruïna total de la població; H = Constància expressa que els veïns habiten al camp.

12 ALBEROLA, *Catàstrofe, economia* ..... 145-146. Elaboració de l'autor.

13 ALBEROLA, *Catàstrofe, economia* ..... 96. Elaboració de l'autor amb la font de l'Archivo General de Simancas: *Guerra moderna, legajo 1.315. Relaciones de los estragos* ...

QUADRE 6. DANYS OCASIONATS PEL TERRATRÉMOL DE 1748 EN POBLACIONS DE REAILENC I DE SENYORIU EN LA COSTERA [SELECCIÓ NOSTRA] ¹⁴

Població	T.D.* Lliures	I/C Lliures	C.Cl. Lliures	FORTS. Lliures	C.C. Lliures	C.S. Lliures	C.V.A. Lliures	C.V.P. Lliures	Població de
Canals	3.525	2.250	170	-	150		75	880	Reialenc.
Aiacor (Ayacor)	180,50	---	---	---	---	20	---	160,50	Senyoriu
Torre dels Frares (Torre dels F.)	105,50	---	---	---	15	50	---	40,50	Senyoriu
L'Alcúdia de Crespins (Alcudia de C.)	3.385	1.425	---	---	---	1.800	---	160	Senyoriu.
Xàtiva (San Felipe)		10.189	1.309	330	655		1.845,50	2.712	Reialenc.
Montesa	Ruïna total.								Reialenc.
Annahuir (Anhuir)	315	250	---	---	---	---	---	65	Senyoriu.
Novetlé	1.880	300	---	---	---	1.545	---	35	Senyoriu.
Moixent (Mogente)	1.057	---	10	---	35	30	40	942	Senyoriu.

Claus del quadre: T.D. = Total danys; I/C = Danys en esglésies i convents; C.Cl. = danys en cases del clero; C.C. = danys en cases del comú; C.S. = danys en cases dels senyors; C.V.A. = danys en cases de veïns acomodats; C.V.P. = danys en cases dels veïns pobres.

Totes les quantitats figuren en lliures.

Reialenc: Territori o senyoria pertanyents al rei o de la seva jurisdicció.

Senyoriu: Territori sota el domini d'un senyor; senyoria.

¹⁴ ALBEROLA, *Catástrofe, economia* ..... 113, 121, 122. Elaboració de l'autor amb la font de l'Archivo General de Simancas: *Secretaría y Superintendencia de Hacienda*, legajo 576. Extracto de lo que resulta de los Autos (...).

> PATRIMONI / HISTÒRIA

QUADRE 7. VALOR TOTAL DELS DANYS OCASIONATS EN LES POBLACIONS VALENCIANES PEL TERRATRÉMOL I ABAST DE LES AJUDES CONCEDIDES (1748)¹⁵.

POBLACIÓ	TOTAL DANYS (EN LLIURES)		AJUDA CONCEDIDA ³ (EN LLIURES)		EQUIVALENT (ANY/S)
	VALOR	%	VALOR	%	
Canals (Canals y su T. -Canals y su Término?)	3.525	3,02	440	1,33	1748
Aiacor (Ayacor)	180,50	0,15	80	0,24	1748
La Torre dels Frares/ Torre de Cerdà (Torrent dels F.)	105,50	0,09	20	0,06	1748
L'Alcúdia de Crespins	3.385	2,90	206	0,61	1748
Xàtiva (San Felipe).	17.040,50	14,64	2.026	6,13	1748
Annahuir (Anhuir)	315	0,27	33	0,09	1748
Estubeny	Ruïna total.		365	1,10	1748-52
Montesa	Ruïna total.		4.336	13,13	1748-51
Novetlé	1.880	1,61	18	0,05	1748

QUADRE 8.

Població	Nombre de morts	Observacions
Montesa	26	17 eclesiàstics, 9 seglars
Torrent d'en Fenollet	5	No figuren.
Ènguera	3	1 eclesiàstic, 2 dones.
Anna	2	1 dona, 1 xiquet
Corbera	1	Xiquet.
Sellent	1	Seglar.

15 ALBEROLA, *Catàstrofe, economia* ..... 153, 154. Elaboració de l'autor amb la font de l'Archivo General de Simancas: *Secretaría y Superintendencia de Hacienda*, legajo 576. *Extracto de lo que resulta de los Autos (...). Parece que reservadamente se expone (...)*

QUADRE 9. DEFINICIONS DELS GRAUS D'INTENSITAT DELS SISMES SEGONS L'INSTITUT GEOGRÀFIC NACIONAL.

[www.ign.es/web/resources/docs/IGNCnig/SIS-Escala-Intensidad-Macrosismica.pdf]

GRAU	EFFECTES
VII NOCIU	La majoria de les persones s'espanten i intenten córrer fora dels edificis. Per a molts és difícil mantenir-se en peu, especialment en plantes superiors. Es desplacen els mobles i poden bolcar-se els que siguen inestables. Caiguda de gran nombre d'objectes de les prestatgeries. S'esguita l'aigua dels recipients, dipòsits i estanys. Diversos danys als edificis segons la seua vulnerabilitat.
VIII GREUMENT NOCIU	Per a moltes persones és difícil mantenir-se en peu, inclús fora dels edificis. Es poden bolcar els mobles. Cauen a terra objectes com televisors, màquines d'escriure, etc. Ocasionalment les làpides es poden desplaçar, girar o bolcar. En sols molt tous es poden veure ondulacions. Diversos danys als edificis segons la seua vulnerabilitat.
IX DESTRUCTOR	Pànic general. Les persones poden llançades bruscament a terra. Molts monuments i columnes cauen o volten. En sols tous es poden veure ondulacions. Diversos danys als edificis segons la seua vulnerabilitat.
X MOLT DESTRUCTOR	La majoria dels edificis de classe de vulnerabilitat A presenten danys de grau 5. Diversos danys als edificis segons la seua vulnerabilitat.

QUADRE 10.

	Danys produïts a l'edifici de l'Església	Cases de veïns pobres	Cases del clero	Cases del Comú ⁴	Cases de veïns acomodats	Total lliures
CANALS/ LA TORRE	2.250 No figuren quantificats.	880	170	150	75	3.525 ⁵
AIACOR	160,50				Cases dels senyors 20	180,50
TORRE DELS FRARES		40,50		15	Cases dels senyors 50	105,50

Una incògnita: Alberola, segons l'informe de Capitanía General, parla de 154 cases "asoladas y apuntaladas". Vol dir això que quasi tot el poble va quedar destrossat?. Quan parlen de 190 "vecinos" es refereixen a *caps de família*. Si comptem que cada cap de família ocuparia una casa, ¿resulta que de 190 cases van quedar greument afectades 154?. Això és el 81% del poble.... Ens pareix un percentatge excessiu però no ho hem pogut documentar més i contrastar. Queda el dubte.